

Concept-instructie klimaatonderhandelingen (UNFCCC)

Bonn, 1-11 juni 2015

Overzicht

1. Inleiding
2. Nederlandse inzet in kernpunten
3. Krachtenveld
4. De ADP – Nieuw juridisch bindend instrument
  - 4.1. Werkstroom 1: 2015 Akkoord
  - 4.2. Werkstroom 2: Pre-2020 mitigatie ambitie
5. Review
6. Mitigatie
  - 6.1. Marktmechanismen
  - 6.2. Reducing emissions from deforestation and forest degradation (REDD+)
  - 6.3. Landbouw
7. Adaptatie
8. UNFCCC Budget
9. Meten, rapportage, verificatie
10. Multilateral assessment
11. Gendergelijkheid en gendersensitief klimaatbeleid

1. Inleiding

Deze instructie geldt voor de Nederlandse delegatie naar de klimaatbijeenkomst in Bonn, Duitsland (1-11 juni 2015). Het betreft de sessies van de volgende organen onder het Raamverdrag inzake klimaatverandering ('United Nations Framework Convention on Climate Change') en het bijbehorende Kyoto-protocol:

- De 42ste sessie van het subsidiaire lichaam voor Implementatie (hierna 'SBI');
- De 42ste sessie van het wetenschappelijke en technische subsidiaire lichaam (hierna 'SBSTA');
- De 9e bijeenkomst van de 2e sessie van de Ad Hoc Working Group on the Durban Platform for Enhanced Action (hierna 'ADP').

De klimaatonderhandelingen in Bonn bouwen voort op de uitkomsten van de onderhandelingen in Lima, Peru (COP 20/CMP 10, 1-12 december 2014) en de ADP in Genève (8-13 februari 2015). De uitkomsten van Lima zijn vastgelegd in de "Lima Call for Climate Action". Een belangrijke onderdeel hiervan is een concepttekst met elementen voor het nieuwe mondiale akkoord waar in Parijs overeenstemming over bereikt moet worden. Over deze concepttekst is in Genève verder onderhandeld tijdens de 8ste bijeenkomst van de 2e sessie van de ADP. Die onderhandelingen hebben geresulteerd in een onderhandelingstekst ('*Geneva Text*') waarin de inbreng van alle Partijen voor het nieuwe akkoord is opgenomen. De onderhandelingstekst (in de zes officiële talen van de VN) is opgedeeld in een aantal thema's. Ieder thema bestaat uit een veelheid aan opties en subopties geformuleerd in een agglomeratie van *bullet points* en volzinnen - uitgewerkte artikelen zijn er nog niet. De '*Geneva Text*' vormt de basis voor de onderhandelingen om te komen tot het nieuwe klimaatakkoord in december dit jaar in Parijs.

Naast de concepttekst hebben de onderhandelingen in Lima ook geresulteerd in afspraken over de indiening van de nationaal bepaalde bijdragen. De afspraken houden in dat alle landen zich aan dezelfde regels te houden hebben (in afwijking van de gebruikelijke toepassing van het beginsel van '*common but differentiated responsibility/CBDR*'). Er zijn ook afspraken gemaakt over een proces om in de periode tot 2020 gezamenlijk tot meer actie te komen (verhogen van de klimaatambitie tot 2020). Op het gebied van klimaatfinanciering zijn partijen overeengekomen dat andere dan alleen ontwikkelde landen ook een bijdrage kunnen leveren.

De klimaatonderhandelingen in Bonn kennen een aantal hoofdlijnen:

- Het stroomlijnen van de onderhandelingstekst en het verder onderhandelen over het nieuwe klimaatakkoord voor na 2020;
- Verdere onderhandelingen over de toekomst van Werkstroom 2, pre-2020 ambitie.
- Implementatie en nadere uitwerking van de uitkomsten van COP 20/CMP 10 en eerdere COP/CMP besluiten;
- Verdere onderhandelingen over onderwerpen waarover in Lima (nog) geen overeenstemming is bereikt ter voorbereiding op de conferentie van 30 november - 11 december 2015 in Parijs, Frankrijk (COP 21/CMP 11).

Tijdens de SBI sessie zal ook het tweede deel van de eerste *multilateral assesment* ('MA') plaatsvinden. De MA is onderdeel van het nieuwe 'International assessment and review' ('IAR') en heeft tot doel na te gaan welke vorderingen de ontwikkelde landen hebben geboekt bij het halen van hun economiebrede emissiereductie doelstelling. Nederland is een van de landen die in Lima het proces heeft ondergaan. Naast de afronding van de MA vindt er ook een evaluatie van de uitkomsten van het proces plaats.

In navolging van Lima en Genève, geldt ook voor Bonn dat er na 18:00 geen formele onderhandelingen zullen plaatsvinden. Dit is ondermeer bedoeld om de zeer hoge werkdruk van het UNFCCC Secretariaat te verminderen. Informele onderhandelingen zijn wel toegestaan. Het Secretariaat faciliteert de organisatie van deze bijeenkomsten (logistiek), maar is in beginsel niet aanwezig tijdens besprekingen.

Voor de Nederlandse inzet geldt dat de EU lijn, zoals is vastgelegd in Raadsconclusies, position papers en submissions, leidend is. Waar Nederland een specifieke inzet heeft ter aanvulling op die van de EU, is die in deze instructie opgenomen. Deze zal wanneer nodig in het EU coördinatieoverleg ingebracht worden.

2. Nederlandse inzet in kernpunten

De hoofddoelstelling van het VN Klimaatverdrag is het beperken van de concentraties van broeikasgassen in de atmosfeer tot een niveau waarbij gevaarlijke antropogene klimaatverandering wordt voorkomen. Die doelstelling is door de partijen bij het verdrag vertaald in het beperken van de mondiaal gemiddelde temperatuurstijging tot maximaal 2 graden Celsius. Dat doel kan alleen bereikt worden met een mondiaal regime met participatie van alle landen, met hoge ambitie en voortvarende actie. Nederland streeft in de klimaatonderhandelingen naar het innichten en uitbouwen van een mondiaal klimaatregime dat flexibel en robuust is, dynamisch mee kan groeien met veranderende verhoudingen in de wereld en daarmee toekomstbestendig is en voor vele jaren in staat is bij te dragen aan het tot twee graden Celsius beperken van de mondiaal gemiddelde opwarming. Daarbij is het van belang dat het akkoord inclusief is, niet bijdraagt aan het vergroten van de kloof tussen arm en rijk, en bovendien gendergelijkheid en een gendersensitieve aanpak consequent als belangrijke voorwaarden voor effectief beleid benadrukt. Dit akkoord moet in december 2015 in Parijs tot stand komen. Het bijbehorende proces om te komen tot de tweegraden doelstelling is er één van lange adem dat de komende jaren op mondiaal niveau om aandacht zal blijven vragen.

Het nieuwe klimaatakkoord

De Lima 'Call for Climate Action' was een belangrijke opstap naar het bereiken van een nieuw klimaatakkoord in Parijs. Die inzet heeft een belangrijk vervolg gekregen met de 'Geneva Text'. Met de 'Geneva Text' is de onderhandelingstekst weliswaar gegroeid van 37 naar 86 pagina's, maar ligt thans een tekst waarvan geen enkele partij kan zeggen dat zijn inbreng niet, niet voldoende of niet goed is opgenomen.

Voor NL betekent dit dat elementen van de Nederlandse visie over de vorm en inhoud van het nieuwe akkoord zoals is neergelegd in de kabinetsreactie op de consultatieve mededeling van de Europese Commissie "De Internationale overeenkomst inzake klimaatverandering van 2015: het internationale klimaatbeleid na 2015 vormgeven" (Tweede Kamer 2012-2013, 30495, 22 112, nr. 16) als onderdeel van de EU inbreng in de onderhandelingstekst zijn opgenomen. Voor zover er nog elementen zijn die nog geen onderdeel vormen van de onderhandelingstekst zal de Nederlandse delegatie zich blijven inspannen om die in het verloop van de onderhandelingen in 2015 in te brengen.

Voor Nederland blijft gelden dat het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen (mitigatie) de kern van de mondiale afspraken moet blijven. Dit moet gekoppeld worden aan een brede participatie, vooral ook van de grote uitstoters. Die brede participatie is cruciaal voor een effectief klimaatregime. Het EU 2030 Klimaat- en Energiepakket, alsmede de afspraken tussen de VS en China in 2014 zijn belangrijke impulsen in dit verband. Deze initiatieven moeten ertoe leiden dat in het kader van het nieuwe akkoord alle landen naar vermogen gaan bijdragen aan emissiebeperking en dat alle landen in staat moeten zijn emissiearm en klimaatbestendig te groeien. Het klimaatregime moet daarom zoveel mogelijk ambitie en actie door landen, lokale en regionale overheden, het bedrijfsleven, en andere niet-statelijke actoren aanmoedigen, belonen en

ondersteunen. Dit vraagt o.a. om een dynamisch en flexibel juridisch raamwerk en het beter inzetten van de bestaande instellingen en instrumenten van het Klimaatverdrag.

Voor NL geldt ook dat het nieuwe arrangement adaptatie vanuit het mondiale niveau moet bevorderen. NL blijft zich inzetten voor een gereedschapkist, onder andere gevuld met kennis en praktijkervaring, voor adaptatie ter versterking van de weerbaarheid van samenlevingen en economieën op de lange termijn.

Zowel ten aanzien van mitigatie als ten aanzien van adaptatie is de Nederlandse inzet erop gericht dat de EU in de onderhandelingen over het akkoord gendergelijkheid en een gendersensitieve aanpak consequent als belangrijke voorwaarden voor effectief beleid benadrukt. De leidende rol die NL binnen de EU en ook namens de EU in de besprekingen met derde landen vervult, bieden een goede basis om die visie in het nieuwe klimaatregime verwerkt te krijgen.

Ten aanzien van het proces richting het nieuwe akkoord is het noodzakelijk dat de grootste economieën, conform de gemaakte afspraken, hun nationaal bepaalde bijdragen zo spoedig mogelijk indienen. Deze bijdragen hadden door deze landen in het eerste kwartaal van 2015 moeten worden ingediend.

Verhoging van de emissiereductie ambitie vóór 2020

In Durban (COP 17, 2011) is naast een onderhandelingsspoor over een nieuw klimaatakkoord voor na 2020 ook een werkprogramma gestart voor het verhogen van het ambitieniveau in de periode tot 2020 om de twee graden doelstelling binnen bereik te houden. Dit kan gebeuren via een aanscherping van de bestaande toezeggingen, via het uittrekken van toezeggingen van landen die dat nog niet hebben gedaan en via ondersteuning van/ deelname van landen in additionele internationale alternatieven.

In Lima is een proces afgesproken om in de genoemde periode gezamenlijk tot meer actie te komen. De technische expert bijeenkomsten waarbij mogelijkheden voor het verhogen van het pre-2020 ambitieniveau werden verkend worden nu structureel voorgezet. Nederland steunt deze afspraken. Deze benadering kan bijdragen aan het formuleren van (menu's van) concrete beleidsmaatregelen waaraan landen (samen met andere actoren) zich aan kunnen committeren en zo bijdragen aan een verhoging van de mondiale mitigatieambitie. Actie van alle Partijen, niet alleen door de ontwikkelde landen met een nieuwe verplichting onder het Kyoto-protocol ('Doha Amendment'), maar ook de onderkenning en ondersteuning van de rol van niet-statelijke actoren, zoals het bedrijfsleven, steden, en allianties zoals 'Climate Smart Agriculture' ('CSA') en 'Global Resource Alliance' ('GRA') behoren onderdeel te vormen van de gezamenlijke aanpak.

In haar submittie onder het KP heeft de EU eerder aangegeven dat zij naar verwachting tot 2020 een grotere reductie zal realiseren dan haar reductieverplichting onder het KP (-20% over de periode 2013-2020) en toezegging ('pledge') onder het klimaatverdrag (-20% in 2020). Nederland steunt het uitdragen van een positieve boodschap over de door de EU verwachte extra emissiereducties bovenop de KP doelstelling en is daarnaast nationaal en in overleg met de overige

EU partners andere opties aan het analyseren. De interdepartementale afstemming hieromtrent is nog gaande.

Klimaatfinanciering

De inzet van NL vindt plaats op basis van de EU positie waarin Nederland zich goed kan vinden. De Nederlandse visie op klimaatfinanciering en ADP staat hieronder per thema toegelicht.

1) Stimuleren van economische transitie – prikkels en tools

Zetten van juiste prijsprikkels

In de ADP moet klimaatfinanciering worden gezien als een middel om economische transitie te bewerkstelligen en zo bij te dragen aan de 2 graden doelstelling. Dit leidt tot een klimaatbestendige wereldeconomie. Een dergelijke transitie moet primair door marktpartijen worden gedragen. Op mondiaal niveau moet de nadruk daarom liggen op het overeenkomen van afspraken over het beprijzen van koolstof en het verlagen van subsidies op het gebruik van fossiele brandstoffen. Zulke afspraken leiden tot prijsprikkels die koolstofarme investeringen stimuleren in alle landen. Het *'framework for various approaches'* en het Initiatief *'market readiness'* van de Wereldbank kunnen hierbij als opstap dienen.

Stimuleren van enabling environments

Net als de EU benadrukt Nederland in de Internationale Klimaatonderhandelingen dat ontwikkelingslanden een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de opschaling van klimaatfinanciering door de juiste condities te scheppen voor het effectief aantrekken en besteden van klimaatfinanciering.

Nederland onderkent ook dat ontwikkelde landen zelf een verantwoordelijkheid hebben voor het scheppen van een *enabling environment* voor het effectief besteden van klimaatfinanciering en het mobiliseren van private investeringen. Een cruciaal onderdeel hiervan is het verlagen van subsidies op fossiele brandstoffen die leiden tot een heroriëntatie van investerings- en consumptiepatronen.

RODE LIJN: Afspraken voor meer duurzame publieke en private investeringen in het juridisch bindende akkoord opnemen die partijen verplichten tot het aanpassen van financiële regelgeving.

2) Doorbreken van firewall – dynamische interpretatie CBDR-RC

Nederland is net als de EU van mening dat alle landen die daartoe in staat zijn aan klimaatfinanciering en uitstootvermindering moeten bijdragen naar rato van capaciteit en aandeel in de oorzaak van het klimaatprobleem. Ook welke landen in aanmerking komen voor financiering moet (kunnen) veranderen op basis een dynamische ontwikkeling van CBDR-RC. Dit moet worden verankerd in het nieuwe akkoord.

RODE LIJN: Het (volledig) in stand blijven van de firewall in het nieuwe akkoord.

3) Besteden van (publieke) middelen op een kosteneffectieve manier

Focus op LDCs

Vooral lage-middeninkomenlanden en zeer arme landen komen wat Nederland betreft in aanmerking voor publieke klimaatfinanciering. Deze landen worden namelijk relatief hard getroffen door de effecten van klimaatverandering en de kosten van de transitie naar een koolstofarme en klimaatbestendige economie kunnen zij niet zelf dragen.

Gender

Klimaatbeleid wordt effectiever door de integratie van gendergelijkheid. Daarom maakt Nederland zich sterk voor de integratie van gendergelijkheid en de specifieke belangen van vrouwen in het internationale klimaatbeleid, inclusief de financiële architectuur (met name GEF, GCF en de CIFs).

Efficiënte (multilaterale) klimaatfinancieringsarchitectuur

Nederland zet zich in voor een coherente en toekomstgerichte klimaatfinancieringsarchitectuur. Het huidige financiële mechanisme moet in het nieuwe akkoord niet uitgebreider worden. Nederland bewaakt daarbij de onafhankelijkheid van het GCF, de GEF, LDCF/SCCF en het AF. Het oprichten van nieuwe financieringsinstellingen dient voorkomen te worden.

4) Mobiliseren van nieuwe financieringsbronnen

Betrokkenheid private sector

Gezien de schaarste aan publieke middelen en de grote onzekerheid rondom de totstandkoming van de innovatieve stromen is het mobiliseren van private sector financiering van cruciaal belang. NL wil dat klimaatrelevante investeringen van marktpartijen erkend worden en dat deze inzichtelijk worden gemaakt.

Innovatieve financiering

De vorm waarmee klimaatfinanciering wordt uitgegeven zal verbreed moeten worden van het voornamelijk verstrekken van schenkingen en concessionele leningen naar ook het gebruiken van innovatieve instrumenten voor het mobiliseren van privaat kapitaal (bijv. door risicogaranties op kostendekkende basis), binnen de mogelijkheden van de Nederlandse begrotingsregels.

Het belangrijkste doel van koolstofbeprijzing is voor Nederland mitigatie. Het zetten van de juiste prijsprikkels zorgt ervoor dat de investerings- en consumptiepatronen verschuiven richting meer duurzame alternatieven. Nederland wil vermijden dat de voornaamste functie van (koolstof)belastingen en heffingen het genereren van internationale klimaatfinanciering is. In beginsel kan Nederland het oormerken van middelen slechts overwegen bij hoge uitzondering en indien strikt noodzakelijk voor een mondiaal effectief en efficiënt akkoord.

5) Hoogte van bijdragen en opschaling

Nederland ziet in de onderhandelingen geen grond voor- en zal zich verzetten tegen nieuwe (tussen) doelen pre-2020 (kwalitatieve of kwantitatieve niveaus) voor klimaatfinanciering. In de Nederlandse interpretatie van de tekst van Warschau behouden partijen namelijk het recht om zelf

hun opschallingspaden en -doelen in te vullen. Daarbij zijn zij zowel voor als na 2020 niet gebonden aan een ratio publiek-privaat, noch aan voorafgestelde 'levels'. Wij behouden ons het recht voor om onze opschallingspaden en post-2020 klimaatfinanciering zelf in te vullen. In eerste instantie leggen wij nadruk op partnerschappen en publieke acties om gemobiliseerde private financiering te meten en vergroten. Uitgedragen kan worden dat er serieus gewerkt wordt aan een opschallingspad, met de kanttekening dat dit opschallingspad afhankelijk is van de budgettaire inpasbaarheid, de mogelijkheden om middelen effectief te besteden, de mondiale inzet en de inzet van andere EU lidstaten.

RODE LIJNEN:

- **Pre-2020:** Uitspraken over cijfers of kwalitatieve projecties na 2015. Dit heeft te maken met de huidige NL'se begrotingssystematiek. De NL'se klimaatinzet (prognose) voor 2015 is vastgelegd in de HGIS-nota 2015. Deze inzet (€340 miljoen publiek en €100 miljoen privaat) kan worden gecommuniceerd als aspiratie op politiek niveau om de NL'se inzet op klimaatfinanciering te ondersteunen.
- **Post-2020:** Het toezeggen van 'financial levels or targets post-2020' en van additionele financiële verplichtingen in de ADP voor landen die al klimaatfinancieringsverplichtingen hebben.
- **Post-2020:** Uitspraken over het Europese en/of Nederlandse ('fair') aandeel in de USD 100 miljard.

Nederland is van mening dat de *Strategies and Approaches* die door landen worden ingediend voldoende informatie bevatten over hoeveel klimaatfinanciering in de toekomst geformuleerd gaat worden. De INDCs zijn bedoeld voor mitigatiedoelstellingen van partijen en Nederland is van mening dat financiering hier niet in thuis hoort. In het nieuwe akkoord wil Nederland voorkomen dat er rapportageverplichtingen worden aangegaan die vragen om informatie over toekomstige inspanningen en die kunnen leiden tot financiële verplichtingen.

Adaptatie

Nederland wil dat het nieuwe akkoord adaptatie een stevige plek toebedeelt en adaptatie-inspanningen van landen erkent. Het zou de weg moeten voorbereiden voor praktische instrumenten die op basis van het nieuwe akkoord via COP besluiten ontwikkeld kunnen worden en die effectief adaptatiebeleid in landen bevorderen. Verder moet het akkoord betere kennisdeling en samenwerking stimuleren, en bijdragen aan een verschuiving van het leidend paradigma: van enkel het voorkomen van korte termijn kwetsbaarheid naar het bevorderen van lange termijn weerbaarheid.

Een algemene positieve houding van de EU op het thema adaptatie is wenselijk. Het UNFCCC proces moet helpen de effectiviteit van adaptatie in landen te verbeteren. Dit temeer omdat benodigde partners van de EU veel waarde hechten aan adaptatie in een nieuw akkoord. Door

samenwerking met deze landen kan beter tegenwicht worden geboden aan de groep van gelijkgestemde ontwikkelingslanden (LMDC's), die adaptatie gebruiken om de tweedeling (*firewall*) te behouden.

Specifiek voor Bonn is van belang dat landen waren uitgenodigd een adaptatiecomponent op te nemen in hun INDC's en/of op andere wijze te communiceren over hun adaptatie acties. De EU heeft ervoor gekozen adaptatie niet in haar INDC op te nemen, maar een aparte communicatie (submissie) op te stellen met '*undertakings in adaptation planning*' (o.b.v. artikel 12 van beslissing 1/CP.20). Waarschijnlijk zullen veel INDC's wel mede over adaptatie gaan, maar dat beïnvloedt niet noodzakelijkerwijs de onderhandelingstekst.

Nederland ziet meerwaarde in het opnemen van een kwalitatieve mondiale ambitie om te komen tot een weerbare wereld ('*climate resilient sustainable development*'). Ook kunnen we kwalitatieve 'stappen' benoemen die bijdragen aan het verankeren van adaptatie in nationale planning en processen.

Wat betreft nationale adaptatiedoelen of -plannen, moeten we de commitments van landen o.g.v. adaptatie wel afdoende erkennen. De EU staat niet per se positief tegenover '*forward looking nationally determined adaptation contributions*' voor alle landen, maar erkent wel dat het kan helpen om planningen te versterken en te begrijpen in welke context landen zich bevinden. Ook kan het ontwikkelingslanden wellicht helpen om adaptatie hoger op de binnenlandse agenda te krijgen. Nederland deelt die mening. Verder is Nederland van mening dat het NAP proces niet gebruikt mag gaan worden als een statisch document (plan en kosten). NAP processen moeten veeleer adaptatie integreren in nationale planning.

De EU onderzoekt of een cyclische benadering van adaptatie nuttig is om dynamiek en actualisering van de afspraken mogelijk te maken. Voordeel zou zijn, dat er voor adaptatie een zichtbaar en gelijkwaardig proces wordt gestart, inclusief ordentelijke planning. Nederland ziet vooral een risico: zo'n structuur kan aanleiding zijn voor ontwikkelingslanden hieraan een begroting met verzoek om donorbijdragen te verbinden. De bestaande Nationale Communicaties en andere bestaande mechanismen kunnen hiervoor worden ingezet.

De bestaande instellingen op het gebied van adaptatie voldoen en het akkoord kan hun voortbestaan bekrachtigen, in plaats van een nieuw '*subsidiary body*' of '*adaptation platform*' op te richten. De bestaande instellingen bieden namelijk voldoende mogelijkheden voor verdere actie en eventuele aanpassing van hun mandaat. Wel kan worden bezien of er rationalisatie kan plaatsvinden en efficiëntie en effectiviteit kunnen worden verbeterd. Ook kan de EU zich welwillend opstellen te aanzien van het bestuderen van welke hiaten er eventueel in de architectuur zitten, hoewel er weinig gaten zitten tussen de verschillende mandaten. Het voorstel van een review van de instellingen in 2017 kan positief worden overwogen. Om ruimte te houden in deze discussie moeten specifieke instituties niet met naam en toenaam opgenomen worden in het nieuwe klimaatakkoord.

Er is ook geen behoefte aan andere nieuwe mechanismen, zoals de in Genève voorgestelde '*registry of adaptation actions*' of een voorstel voor een '*capacity building mechanism*'. Het heeft de

voorkeur van Nederland te focussen op de effectiviteit van adaptatie (output) in plaats van op de financiële input. Ideeën voor een versterkte monitoring en evaluatie sluiten wel aan bij de Nederlandse visie.

Wat betreft *Loss & Damage (L&D)* proberen verschillende groepen landen de onderhandelings tekst te gebruiken om een scheiding te maken tussen adaptatie en L&D. Nederland ziet L&D als een onderdeel van de adaptatie discussie, niet als op zichzelf staand element in het akkoord. Voorkomen moet worden dat uit het ADP verplichtingen voortkomen die niet in overeenstemming zijn met het Warschau besluit over L&D. Een compensatie regime en een nieuw technisch panel over L&D zijn niet aanvaardbaar. Discussies over *Disaster Risk Reduction (DRR)* en verzekeringen bieden wel enige hoop op praktische afspraken.

De EU is van mening dat het belangrijk is om geen kwantitatieve (financiële) doelstellingen te verbinden aan de relatie tussen mitigatie, adaptatie en L&D. Door de oorzaken en risico's van klimaatverandering goed aan te pakken middels mitigatie en adaptatie, pakken we ook het risico van L&D aan.

De bestaande instellingen kunnen helpen te zorgen dat het nieuwe akkoord een adaptatie gereedschapskist bevat die een gunstige omgeving creëert voor samenwerking, actie en investeringen. NL blijft zich inzetten voor zo'n gereedschapskist, onder andere gevuld met kennis en praktijkervaring, voor adaptatie ter versterking van lange termijn weerbaarheid. Deze praktische instrumenten zouden moeten aansluiten bij bestaande mechanismen zoals het *Nairobi Work Program*. Ze kunnen eventueel via COP besluiten (ook na 2015) ontwikkeld worden, en kunnen gaan over financiering, verzekeringen, *targetting* van vrouwen en mannen, risicoanalyse en risicomangement, en het delen van lokale en mondiale kennis (*best practices*) en het verzamelen en beschikbaar maken van data.

Outreach

In EU-verband staat klimaatdiplomatie in de aanloop naar Parijs prominent op de agenda. Tijdens de RBZ van januari 2015 werd het Europese Klimaat-diplomatie-actieplan aangenomen dat inzet op drie sporen:

- 1) Klimaatverandering als strategische prioriteit in diplomatieke dialogen en initiatieven
- 2) Steun voor koolstofarme en klimaatweerbare ontwikkeling en
- 3) De synergie tussen klimaat, natuurlijke hulpbronnen, welvaart en veiligheid

Mede naar aanleiding hiervan heeft het EU-Voorzitterschap in Genève een nieuwe methode van 'outreach' uitgeprobeerd. Dit naast/in aanvulling op de officiële bilaterale gesprekken met de belangrijkste 'kern' spelers op klimaatgebied, waarbij de EU wordt vertegenwoordigd door het Voorzitterschap, de CIE en het inkomende Voorzitterschap. Lidstaten werd gevraagd op een lijst aan te geven welke bilaterale gesprekken met andere landen men voor zijn rekening wilde nemen. Idee hierachter is dat dit een veelvoud van contacten mogelijk maakt en ook meer informatie genereert. De regie voor deze inzet wordt gedreven vanuit de bredere EU-inzet. Lidstaten leveren

een versterkende, (meer) ondersteunende bijdrage aan de EU. Naar mate Parijs dichterbij komt, zal naar verwachting tijdens de onderhandelingsessies meer nadruk komen te liggen op het belang van dergelijke 'en marge gesprekken'. Inzet is er op gericht dat met een groeiend aantal landen kan worden gesproken.

In Genève heeft NL in dit verband gesprekken gevoerd met [REDACTED]. Het initiatief van het Voorzitterschap is door alle Lidstaten positief geëvalueerd en zal in Bonn worden herhaald.

Nederland heeft kenbaar gemaakt in Bonn gesprekken te willen voeren met [REDACTED]. De keuze van Nederland voor deze landen wordt mede ingegeven door de invloed en bijdrage die deze landen kunnen bieden aan een succesvolle uitkomst in Parijs. Het betreft medestanders maar ook landen die andere standpunten hebben dan de EU.

3. Krachtenveld

Zowel in Lima als in Genève was sprake van onderhandelingen in een positieve en constructieve sfeer. Ook tijdens de informele bijeenkomsten in Lima en Parijs eerder dit jaar was sprake van constructieve gesprekken, al leidde dit er wel toe dat [redacted] [redacted] het soms nodig vonden op de rem te trappen.

Het klimaatakkoord tussen de VS en China dat tijdens de Asia-Pacific Economic Cooperation-Top in Beijing (november 2014) werd aangekondigd heeft een directe invloed gehad op de uitkomst van COP20 in Lima en het – al dan niet openlijk – gezamenlijk optrekken van beide landen zal dat ook op de uitkomst van Parijs hebben.

Het voornaamste obstakel voor de totstandkoming van een mondiaal klimaatakkoord waar alle landen aan meedoen blijft de huidige differentiatie, het strikte onderscheid dat in het klimaatverdrag en het Kyoto protocol wordt gemaakt tussen ontwikkelde en ontwikkelingslanden. Zolang die scheiding – de zogenaamde 'firewall' – gehandhaafd blijft en alleen van de ontwikkelde landen (zoals in 1992 benoemd) verplichte inspanningen verwacht worden zal een mondiaal akkoord met brede participatie niet tot stand komen. Sinds 1992 is een aantal van die ontwikkelingslanden – zoals [redacted] en andere – immers opkomende economieën en grote uitstoters geworden. In de onderhandelingen is de tegenstelling inmiddels niet meer zo duidelijk verdeeld in ontwikkelde en ontwikkelingslanden. Veel van de minst ontwikkelde en meest kwetsbare ontwikkelingslanden verwachten ook van de grote opkomende economieën dat zij hun verantwoordelijkheid nemen. Ook alle ontwikkelingslanden die lid zijn van de Cartagena Dialoog vinden dat de 'firewall' geslecht moet worden. Het is daarom hoopgevend dat enkele van die grote opkomende economieën – [redacted] – in oktober 2014 erkenden dat de bestaande differentiatie in het nieuwe akkoord niet houdbaar is. Het [redacted] voorstel voor 'concentrische differentiatie' is daar een directe uitwerking van.

Er is echter ook nog steeds een zeer vocale groep ontwikkelingslanden, de zogenaamde *Like Minded Developing Countries Group (LMDC)* met o.a. [redacted], die voor alles inzet op het in standhouden van de 'firewall'. Het is daarom een kleine maar significante stap dat in Lima gekozen is voor een formulering die, in de analyse van velen, een bres slaat in de 'firewall'. Besloten is dat het nieuwe klimaat akkoord het verdragsprincipe van CBDR en RC 'in het licht van verschillende nationale omstandigheden' moet reflecteren. Minstens zo significant is het dat deze formulering ook is gebruikt in het bovengenoemde akkoord tussen de VS en China.

Naast het vraagstuk van de 'firewall' zijn de andere belangrijke issues: welke doelen leggen we vast (en op welke wijze), hoe geven we periodieke opschalingrondes ('cycles') vorm die zorgen dat we collectief elke 5 jaar meer ambitie richting de 2-gradendoelstelling afspreken, de manier waarop individuele bijdragen (INDC's) worden vastgelegd en de afspraken over klimaatfinanciering.

Er lijkt groeiende dat het opnemen van klimaatneutraliteit als doelstelling een goed richtinggevend signaal zendt naar landen en bedrijfsleven zonder specifieke reductieverplichtingen collectief en individueel vast te leggen of een verdeling van de mondiale emissieruimte te impliceren. Vanuit de 'firewall' gedachte en economische belangen verzetten onder meer [redacted] [redacted]

zich sterk tegen een lange termijn mitigatiedoel. Andere ontwikkelingslanden dringen juist sterk aan op het formuleren van een mitigatie doel om zo richting te geven aan de nationale inspanningen en op het in het klimaatakkoord opnemen van een adaptatiedoelstelling. Ontwikkelde landen zijn op dit punt aarzelend omdat een adaptatiedoelstelling al snel een verkapte financieringsdoelstelling wordt.

Met betrekking tot klimaatfinanciering dringen ontwikkelingslanden sterk aan op het vastleggen van een 'opschalingpad' pre-2020 richting de in Kopenhagen toegezegde 100 miljard dollar per jaar vanaf 2020. Ontwikkelde landen willen zich niet aan specifieke getallen binden omdat dit niet past bij hun begrotingssystematiek. Voor na 2020 gaat de discussie vooral over de vraag of er een nieuwe kwantitatieve doelstelling wordt vastgelegd en zo ja wie er dan aan die klimaatfinanciering moet bijdragen. Hier speelt de discussie over de *firewall* nog prominenter dan bij mitigatie.

Bij veel landen speelt de vrees dat de opschaling rondes gaan leiden tot een beoordeling van de individuele bijdragen van landen (en bestraffing als deze onder de maat blijkt te zijn). Daarnaast vrezen ontwikkelde landen dat ambitie in de opschaling van mitigatie en adaptatie zal leiden tot een financieringsclaim die als 'blanco cheque' automatisch door alleen ontwikkelde landen betaald moet worden.

Loss and Damage blijft een heikel punt met bij de ontwikkelde landen zorgen over de roep om een compensatiemechanisme vanuit de groep meest kwetsbare landen. Het is daarom bemoedigend dat een van de meest vocale van deze landen, [REDACTED] eerder dit jaar de toon van zijn interventies enigszins veranderde en begon te spreken over een 'collectieve verantwoordelijkheid'.

4. De ADP – Nieuw juridisch bindend instrument

4.1. Werkstroom 1: 2015 Akkoord

Relevante agenda: **ADP**

Item 3a: Matters related to paragraphs 2 to 6

Algemene inzet 2015 Akkoord

De Partijen bij het Klimaatverdrag hebben eerder met elkaar afgesproken dat de opwarming van de aarde beperkt moet blijven tot gemiddeld maximaal 2 graden Celsius ten opzichte van het pre-Industriële tijdperk. Hiervoor zou de plek van de emissies van broeikasgassen rond 2020 moeten liggen en de emissies daarna moeten worden teruggebracht tot ongeveer het huidige niveau in 2030 en worden gehalveerd in 2050 ten opzichte van 1990. Volgens de laatste inzichten van IPCC in haar Vijfde Assessment Rapport (AR5) dienen de (netto) emissies van broeikasgassen voor het einde van deze eeuw tot rond of beneden nul te worden teruggebracht voor het bereiken van de twee graden doelstelling. Nederland onderkent het belang van een mondiale lange termijn emissiedoelstelling en dat mondiaal een uitfasering van de netto emissies van broeikasgassen deze eeuw noodzakelijk is. Gegeven de ervaringen in Kopenhagen geeft Nederland echter de voorkeur aan het overeenkomen van een gemeenschappelijk streven naar klimaatneutraliteit (als complement van aanvulling op klimaatweerbaarheid). Voordeel van dit concept is dat het een lange termijn perspectief biedt aan alle actoren, niet alleen landen.

Aan de nieuwe overeenkomst moeten zoveel mogelijk partijen en in elk geval alle grote uitstoters zich kunnen verbinden/committeren. De juridische vorm van de nieuwe overeenkomst moet die brede participatie en een brede diversiteit van acties en aanpassing aan nationale omstandigheden (economisch, juridisch etc.) mogelijk maken. Het inzetten op afspraken in alleen juridisch bindende vorm en/of te rigide nalevingbepalingen kan een barrière zijn voor brede participatie. Daarom streeft Nederland naar een zo bindend mogelijk akkoord, maar kan het instemmen met een bindend kernakkoord en niet-bindende mitigatieafspraken indien dat brede participatie verzekert. Het nieuwe akkoord moet daarbij dynamisch zijn. De bijdragen van verschillende landen moeten aangepast kunnen worden aan een veranderende wereld. Iedereen moet steeds naar vermogen en progressief bijdragen. Daartoe dient in het nieuwe akkoord een cyclus van periodieke revisie en flexibele aanscherping van afspraken te worden vastgelegd die zorgt voor groeiende ambitie en een duurzaam karakter van het nieuw klimaatakkoord.

Wat betreft de vastlegging van afspraken ziet Nederland het meeste perspectief in nationale 'schedules', als een flexibel en transparant instrument voor de vastlegging van de diverse bijdragen van landen. Nederland is voorstander van een verplichting tot borging van internationale mitigatieafspraken via het omzetten daarvan in nationale wet- en regelgeving. Ten aanzien van de naleving van afspraken ziet Nederland, gezien de ervaringen met het Kyoto-protocol, meer in een nalevingregime dat is gebaseerd op transparantie, prikkels, vroegtijdige signalering en ondersteuning bij implementatie dan op sancties.

Tegelijkertijd moet het nieuwe akkoord ook het aanpassen aan de gevolgen van klimaatverandering en versterken van weerbaarheid (adaptatie) vanuit het mondiale niveau bevorderen. Nederland pleit daarom voor een gereedschapkist voor adaptatie ter versterking van de weerbaarheid van samenlevingen en economieën op lange termijn. Volgens Nederland is het essentieel dat het nieuwe klimaatakkoord niet alleen gaat over afspraken tussen landen, maar ook het belang van de rol van niet-statelijke en lokale overheden voor het bereiken van klimaatdoelstellingen erkent en zich richt op het stimuleren en ondersteunen van hun bijdragen.

Wat betreft de voorwaarden voor inwerkingtreding van het de nieuwe overeenkomst steunt Nederland een dubbele drempel van het aantal landen dat heeft geratificeerd en de absolute hoeveelheid emissies die met het akkoord wordt gedekt. Een relatief groot aantal landen (bijv. 55) is goed voor de politieke legitimiteit van het akkoord. De vereiste van een grote dekking van de mondiale emissies is ook voor Nederland belangrijk om voldoende brede deelname te verzekeren, maar de hoogte van de drempel moet wel zo worden gekozen dat één grote, of enkele middelgrote uitstoters inwerkingtreding niet kunnen blokkeren.

Specifieke punten

Mitigatie

Het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen (mitigatie) moet volgens Nederland de kern van de mondiale afspraken blijven. De Nederlandse inzet ten aanzien van mitigatieafspraken voor na 2020 is dat het nieuwe juridisch instrument ruimte biedt aan een diversiteit aan mitigatiebijdragen van zowel landen als andere actoren, dat het aansluit bij de wijze waarop deze willen bijdragen en daarmee maximale deelname bevordert. Door het centraal stellen van koolstofarme ontwikkelingsstrategieën (*'Low-Emission Development Strategies', 'LEDS'*) wordt gezorgd voor een lang-termijn perspectief voor de bijdragen van landen en daarnaast wordt aangesloten bij wat partijen zelf ambiëren en een gedeelde uitdaging vormt voor alle landen.

Het nieuwe instrument dient de bestaande tweedeling tussen ontwikkelde en ontwikkelingslanden te doorbreken op basis van een dynamische interpretatie van het principe van *'Common but Differentiated Responsibilities and Respective Capabilities'* (*'CBDR/RC'*) in het klimaatverdrag en een differentiatie van bijdragen op basis van mitigatiecapaciteiten van landen en nationale omstandigheden mogelijk te maken. Het in Warschau overeengekomen concept van *'nationaal bepaalde bijdragen'* biedt een goede basis om te komen tot een flexibele en dynamische benadering van het CBDR/RC beginsel en een benadering die een brede diversiteit aan type inspanningen en afspraken mogelijk maakt. De verantwoordelijkheid voor emissiereductie ligt in eerste instantie bij de grote, ontwikkelde economieën. Nederland onderschrijft dan ook de EU-doelstelling van tenminste 40% broeikasgasreductie in 2030 als kosteneffectieve route richting het doel van 80-95% afname van schadelijke broeikasgassen in 2050 ten opzichte van 1990, zoals afgesproken sinds de Milieuraad van 20 oktober 2008.

Voor een effectief regime zouden alle ontwikkelde landen en grote economieën in elk geval economie brede mitigatieverplichtingen op zich moeten nemen, maar voor andere landen moeten verschillende bijdragen mogelijk zijn. De mitigatiebijdragen van landen dienen dynamisch mee te

groeien met hun veranderende mitigatiecapaciteiten en nationale omstandigheden, waarbij nieuwe afspraken steeds een verhoging van ambitie in houden (naar vorm en doelstelling) ten opzichte van eerdere afspraken en uiteindelijk alle landen komen tot economie brede mitigatieverplichtingen. De verplichtingen die landen op zich nemen zouden op een transparante en flexibele wijze moeten worden vastgelegd, die eenvoudige opwaartse bijstelling mogelijk maakt.

De inzet van Nederland en de EU is verder gericht op:

- het komen tot een minimum set van accounting regels, met name voor het meerekenen van landgebruikemissies en voor het gebruik van *offsets* en handel in emissiekredieten (zie onder);
- het overeenkomen van een 5 jarige cyclus voor evaluatie en herziening van de mitigatiebijdragen van alle landen, te starten met het bepalen van het benodigde mondiale ambitieniveau voor de volgende afsprakenperiode(s), gevolgd door indiening of herindiening van voorgestelde mitigatiebijdragen, een proces van consultatie van die bijdragen en een wijze van vastlegging van de mitigatieafspraken dat flexibel en dynamisch is (zonder ratificatievereiste). Nederland is geen voorstander van additionele Internationale doelen bovenop het EU klimaat- en energieraamwerk voor 2030. Ook moeten de administratieve lasten zo beperkt mogelijk blijven en zo veel mogelijk aansluiten bij bestaande verplichtingen;
- onderkenning van het belang van werkstroom 2 voor het toekomstige klimaatregime, met name de sectorale en thematische georiënteerde technische verkenning van beleidsopties ten behoeve van versterking van Internationale coöperatieve actie, en erkenning van de rol en het belang van ondersteuning van de bijdragen van niet statelijke actoren daarbij.
- erkenning van de inzichten van het IPCC AR5 rapport, met name voor wat betreft de kosten van uitstel van mitigatie en de noodzaak om te komen tot netto nul emissies voor het einde van deze eeuw c.q. klimaatneutraliteit voor het beperken van de mondiale temperatuurstijging tot 2 graden of minder;
- ondanks het Lima besluit komen tot een beoordeling van de door de partijen ingediende INDCs. Hierbij kan gebruik worden gemaakt van de inspanningen van organisaties, instituten en fora buiten de UNFCCC. Eventueel kan hier een aparte politieke bijeenkomst aan gewijd worden.

Flexibele rekenregels

Voor post-2020 mitigatieafspraken is de blijvende inzet van Nederland om te komen tot een transparant, multilateraal, maar flexibel systeem van rekenregels.

Deze 'core set' van gemeenschappelijke rekenregels zou zich vooral moeten richten op transparantie (een minimum vereiste voor milieu-integriteit voor alle landen) en vergelijkbaarheid (belangrijk voor de politieke beoordeling van Inspanningen tussen vergelijkbare landen).

Voor het meerekenen van LULUCF en emissiekredieten van marktmechanismen zouden meer 'opt-ins' kunnen worden gecreëerd, waarbij aan rechten, zoals de mogelijkheid van multilaterale

emissiehandel of het verkrijgen van vrij verhandelbare emissiekredieten, de verplichting van extra rekenregels wordt gekoppeld.

De Inzet voor Bonn is om via de discussie over ex ante informatie vereisten voor Indiening van post-2020 mitigatietoezeggingen te komen tot een gemeenschappelijk systeem van meten, rapportage, verifiëren en rekenregels dat meer is geënt op type verplichtingen en de keuze voor het gebruik van marktmechanismen dat het onderscheid tussen Annex I en niet-Annex I.

Achtergrond

Ook wat de betreft transparantie en milieu-integriteit lijkt er sprake te zijn van convergentie rond de noodzaak van een gemeenschappelijk systeem van meten, rapportage, verifiëren en rekenregels voortbouwend op de in Cancun reeds gemaakte afspraken. Vooral het voorstel om bij rekenregels te kijken naar 'opt-in' en 'opt-out' mogelijkheden vindt bij steeds meer landen steun.

Marktmechanismen

Zie hierover de instructie onder 6.1 *Marktmechanismen*.

Adaptatie

Zie 'Nederlandse inzet in kernpunten' alsook de instructie onder 7 *Adaptatie*.

Financiering

Zie 'Nederlandse inzet in kernpunten'.

4.2. Werkstroom 2: Pre-2020 mitigatie ambitie

Relevante agenda: **ADP**

Item 3b: Matters related to paragraphs 7 and 8

Algemene lijn

Nederland is voor het verhogen van het ambitieniveau in de periode tot 2020 om de twee graden doelstelling binnen bereik te houden. Dit kan gebeuren via een aanscherping van de bestaande toezeggingen in 2014, via het uittrekken van toezeggingen van landen die dat nog niet hebben gedaan en via ondersteuning van/deelname in additionele internationale initiatieven. Wat de inspanning van de EU betreft zijn de eerder genomen Raadsconclusies over een eventuele formele ophoging van de Europese emissiereductie inspanning tot 30% in 2020 onder voorwaarden leidend.

In haar submittie onder het KP heeft de EU eerder aangegeven dat zij naar verwachting tot 2020 een grotere reductie zal realiseren dan haar reductieverplichting onder het KP (-20% over de periode 2013-2020) en toezegging ('pledge') onder het klimaatverdrag (-20% in 2020). Naast het uitdragen van een positieve boodschap over de door de EU verwachte extra emissiereducties is er de optie voor afzonderlijke lidstaten om overschotten aan KP rechten te annuleren. Duitsland heeft hiertoe reeds besloten en andere lidstaten gevraagd dit ook te doen. Besluitvorming over de Nederlandse positie ten aanzien van dit voorstel zal na adequate voorbereiding in de MR plaatsvinden.

De inzet van Nederland is om te komen tot een meer structurele inbedding van het WS2 proces in het nieuwe klimaatregime, als een instrument om bottom-up tot verhoging van het pre-2020 en post-2020 ambitieniveau te komen, de implementatie van mitigatieafspraken te bevorderen en een concrete manier om niet-statelijke actoren, zoals de private sector en lokale overheden, en externe expertorganisaties meer bij de aanpak van het klimaatvraagstuk te betrekken. Daartoe zou in de 2015 overeenkomst minimaal de rol van niet-statelijke actoren moeten worden onderkent, de basis moeten worden gelegd voor een structurele policy-stakeholder dialoog, inclusief op hoog niveau, en ondersteuning van niet-statelijke actoren moeten worden vastgelegd. Invulling van de betrokkenheid en ondersteuning van niet-statelijke actoren kan vervolgens via COP besluiten plaatsvinden.

NL ondersteunt aandacht onder werkstroom 2 van de ADP voor verkenning via technische expert bijeenkomsten van mogelijkheden voor verhoging van het pre-2020 ambitieniveau via internationale initiatieven. Deze benadering kan bijdragen aan de formulering van (menu's van) concrete beleidsmaatregelen waaraan landen (samen met andere actoren) zich kunnen committeren om de mondiale mitigatieambitie te verhogen. Deze aanpak is niet alleen relevant tot 2020, maar zou ook onderdeel moeten worden van een praktisch georiënteerd toekomstig klimaatregime, waarin meer aandacht is voor een mitigatieaanpak gebaseerd op gezamenlijke beleidsmaatregelen en onderkenning en ondersteuning van de rol van niet-statelijke actoren, zoals het bedrijfsleven en steden. Daarom is in Parijs niet alleen een besluit nodig over hoe WS2 na 2015

wordt voorgezet, maar ook over de verankering van de WS2 benadering in het nieuwe akkoord voor na 2020.

Specifieke punten

Tijdens de ADP sessie in Bonn zullen twee *Technical Expert Meetings* (TEMs) worden georganiseerd. Deze bijeenkomsten zullen de mogelijkheden onderzoeken om te komen tot opschaling van de levering van hernieuwbare energie en energie-efficiëntie in stedelijke omgevingen. De nadruk zal liggen op implementatie-aspecten van een aantal eerder gesignaleerde beleidsopties en het identificeren van aanvullende beleidsopties. Deze TEMs bieden de mogelijkheid om Nederlandse voorbeelden en leerervaringen naar voren te brengen.

Wat betreft de additionele initiatieven zet NL met name in op interstatelijke samenwerking bij de aanpak van F-gassen en op versterking van REDD+, naast ondersteuning via erkenning van initiatieven van niet-statelijke actoren, zoals het 'Wedging the Gap'-initiatief van Ecofys, of beide, zoals gebeurt in de 'Climate and Clean Air Coalition', 'CCAC', als het gaat om het beperken van emissies van 'Short Lived Climate Forcers', 'SLCF'.

In Bonn zal worden onderhandeld over een COP besluit over WS2 in Parijs over de voortzetting van het WS2 proces tot 2020. Belangrijke punten om te beslissen zijn met name: onder welk lichaam het werkstroom 2 proces wordt voortgezet; of en hoe UNFCCC lichamen/instituten zoals de TEC/CTCN en GEF en GCF een duidelijker mandaat krijgen c.q. worden opgeroepen bij te dragen, of de in Lima afgesproken high-level dialoog over de beleidsopties beter wordt verankerd en de betrokkenheid van de niet-statelijke actoren bij het proces wordt versterkt.

Nederland heeft een voorkeur voor voortzetting van WS2 onder de COP (i.p.v. onder de SBs). Voor de geloofwaardigheid van WS2 is het belangrijk dat het meer dan praat sessies blijven, maar resulteren in meer actie op de grond. Daarom kan NL een mandaat voor een meer actieve betrokkenheid van UNFCCC organen zoals het Technology Executive Committee ('TEC') en het Climate Technology and Network ('CTCN') en van internationale expert organisaties bij WS2 steunen. Hetzelfde geldt voor oproepen aan de GEF/GCF om landen te helpen bij de ontwikkeling en de implementatie van kansrijke en kostenefficiënte beleidsopties, mits gebaseerd op benutting van bestaande structuren, het niet leidt tot een inperking van de vrijheid van externe initiatieven, tot een grote budgettaire last voor de UNFCCC begroting, algemene discussie over financiële ondersteuning van ontwikkelingslanden pre-2020. Nederland wil ook dat de high-level dialoog over de beleidsopties, en de deelname van niet-statelijke actoren daaraan, beter wordt verankerd.

Wat de besluitvorming over een WS2-achtig proces na 2020 betreft is Nederland voor het opnemen van duidelijke bepaling over voortzetting van een werkstroom 2-achtig proces in het nieuwe akkoord, samen met bepalingen voor ruimte voor groepen landen om gezamenlijk op bepaalde terreinen beleidsmaatregelen te nemen en een versterking van de erkenning van het belang en de betrokkenheid van niet-statelijke actoren daarbij. Nederland staat open voor de suggestie om te bezien of WS2 ook een faciliterende rol kan spelen bij de implementatie van het conditionele deel van INDCs.

Achtergrond

In het politieke eindpakket in Lima is een proces afgesproken om ook in de periode tot 2020 gezamenlijk tot meer actie te komen onder het klimaatverdrag. Hiervoor worden thematische expertbijeenkomsten voorgezet, gericht op het identificeren van aantrekkelijke mogelijkheden voor mitigatieacties. Het is duidelijk een stap voorwaarts dat in Lima niet alleen is afgesproken dat niet-statelijke actoren betrokken worden bij het technische proces, maar dat er ook een oproep wordt gedaan tot een jaarlijkse bijeenkomst op hoog politiek niveau over versterking van klimaatactie, waarbij zij een rol kunnen spelen. Nederland zet zich actief in op grotere betrokkenheid en deelname van niet-statelijke actoren in het WS2 proces.

In Parijs zal nader moeten worden besloten over hoe na beëindiging van de ADP het WS2 werkprogramma na 2015 zal worden voortgezet. Verder zal moeten worden nagedacht over of en hoe de WS2 aanpak ook na 2020 wordt voortgezet en wat daarvoor in de 2015 overeenkomst en/of COP besluiten in Parijs moet worden opgenomen. Wat betreft voorzetting van een WS2-achtig proces na 2020 is door AOSIS in de Geneve tekst voor het nieuwe akkoord een *placeholder* opgenomen voor een "*platform for enhancing mitigation ambition*" en is op voordracht van de EU de resultaten van een technische proces als input voor de mitigatiecyclus voor herziening van afspraken opgenomen. AOSIS heeft zelf nog weinig uitgewerkte ideeën over het "*platform for enhancing mitigation ambition*". De EU steunt het creëren van aanknopingspunten voor de opname van een WS2-achtig proces in het nieuwe akkoord, maar er is weinig steun voor een nadere uitwerking daarvan en vrees voor additionele financiële claims en nieuwe lichamen. Ook wil men geen formele koppeling tussen WS1 en WS2 issues, zoals een rol van WS2-achtige processen bij de mitigatie cyclus of INDCs.

5. Review

Relevante agenda:

SBI

Item 12: The 2013-2015 review

SBSTA

Item 6b: The 2013-2015 review

Algemene lijn

- De afronding van de 'Review' in 2015 dient langs dezelfde constructieve en efficiënte lijn als tot nu toe het geval is geweest te gebeuren. De 'Review' dient concrete antwoorden op te leveren over de toereikendheid van de lange termijn mondiale doelstelling van minder dan twee graden Celsius t.o.v. de pre-Industriële temperaturen en de vooruitgang bij de verwezenlijking daarvan;
- De uitkomsten moeten een directe bijdrage leveren aan het werk van de ADP, vooral gericht op het verhogen van het ambitieniveau van partijen.

Specifieke punten

Dat de 'Review' op een evenwichtige wijze wordt afgerond.

Achtergrond

In Cancun (COP 16) is besloten tot een 'Review' van de lange termijn doelstelling voor beperking van de mondiale temperatuurstijging tot twee graden Celsius (inclusief de mogelijkheid van een doelstelling van 1,5 graden Celsius) en de vraag in hoeverre actie onder het Klimaatverdrag daar toereikend genoeg voor is. De 'Review' is in 2013 begonnen en wordt dit jaar afgerond. De 'Review' vindt plaats onder de gezamenlijke verantwoordelijkheid van SBI en SBSTA. In Doha (COP 18) is afgesproken dat de gezamenlijke SBI/SBSTA contact groep wordt ondersteund door een gestructureerde expert dialoog ('SED') voor de beoordeling van relevante technische en wetenschappelijk informatie. De eerste workshop vond in Warschau (COP 20) plaats. De gestructureerde expert dialogen zijn eerder dit jaar, tijdens de februari sessie van de ADP in Genève, afgerond. IPCC experts hebben ook deelgenomen aan de workshops (sinds juni 2014) en er zijn inhoudelijke discussies gevoerd over de rapporten van de IPCC Working Groups I en II en het IPCC AR5 synthese rapport. Het definitieve rapport van de expert dialogen is vanaf begin april beschikbaar. Partijen hebben t/m mei de tijd om via submitties hun informatie en inzichten over de lange termijn doelstelling en de verwezenlijking daarvan aan te leveren.

6. Mitigatie

6.1. Marktmechanismen

Relevante agenda:

ADP: Use of International Markets and Related Accounting

SBI

Item 5b: Review of the modalities and procedures for the Clean Development Mechanisms (M&P-CDM)

SBSTA

Item 10a: Framework for various approaches (FVA)

Item 10b: Non-market-based approaches (NMA)

Item 10c: New market-based mechanism (NMM)

Algemene lijn

- Nederland steunt de inzet vanuit de EU, zoals dit is verwoord in de EU-submissie over "Use of International Markets and Related Accounting" en de vastgestelde position papers voor M&P-CDM, FVA, NMA en NMM.
- Na 2020 zal er in toenemende mate, dan wel alleen nog maar sprake zijn, van decentrale uitgifte van emissierechten/ kredieten op basis van nationale, regionale en/of sectorale (bv. in de luchtvaart) marktmechanismen
- Nederland zet zich hierbij vooral in op het waarborgen van zowel de milieu-integriteit van het akkoord van Paris als op de integriteit van de reductiedoelstellingen.
- Gezien de sterke samenhang tussen de review van het CDM, FVA, NMA en NMM is een goede afstemming van het denken hierover en (nieuwe) rekenregels essentieel.
- Om de milieu-integriteit van de koolstofmarkt te kunnen blijven waarborgen is een systeem van kwaliteitsborging van decentrale eenheden gewenst.

Specifieke punten

- NL zal samen met de overige EU lidstaten inzetten op het doorbreken van de impasse in de onderhandelingen die is ontstaan door opstelling van een aantal ontwikkelingslanden
[redacted] [redacted] Deze ontwikkelingslanden vinden verder onderhandelen over mechanismen op dit moment niet opportuun.

Achtergrond

Als uitbreiding naast het bestaande CDM is in Doha (COP 18) ingezet op de *New Market Mechanisms* (NMM), [redacted] en op het *Framework for Various Approaches* (FVA), [redacted] Umbrella Group).

De NMM richten zich op een bredere sectorale aanpak voor zowel het genereren van CO₂ kredieten als op internationale emissiehandel met CO₂ rechten. De NMM zou onder toezicht van de UNFCCC functioneren om daarmee de milieu-integriteit te waarborgen. In Durban (COP 17) is afgesproken dat de *Modalities & Procedures* in Doha zouden worden vastgesteld. Dat is maar ten dele gelukt, zodat de SBSTA hier inhoudelijk nog aan werkt, op basis van een gedetailleerde lijst met aandachtspunten die in Doha is vastgesteld.

Het FVA is door de [redacted] sterk gepromoot, omdat deze landen hierbij vooral geen UNFCCC toezicht voorzien. Onder het FVA zouden allerlei soorten nationale, regionale, sectorale marktmechanismen erkend moeten worden. In Doha is afgesproken dat de SBSTA nader zal kijken aan welke standaarden het FVA moet voldoen en is - [redacted] - afgesproken dat wordt overwogen dat ook het FVA onder het toezicht van de Conventie komt. Omdat het FVA veel "losser" lijkt te worden dan de NMM is te verwachten dat veel landen aan dit "eenvoudiger" FVA de voorkeur zullen geven boven de rigide NMM. Dat vraagt er enerzijds om ook in de voorliggende periode aandacht te blijven besteden aan de milieu-integriteit en geloofwaardigheid van het FVA en anderzijds om het vermijden van een te grote rigiditeit van de NMM.

In Lima (COP 20) is, evenals eerder dat jaar tijdens de juni sessie, weinig vooruitgang geboekt. Een aantal ontwikkelingslanden, [redacted] stelt zich op het standpunt dat over dit onderwerp niet langer in het kader van de subsidiaire lichamen ('SBI' en 'SBSTA') onderhandeld moet worden totdat in het kader van de ADP duidelijk is geworden wat het ambitieniveau van de ontwikkelde landen is. Ook het geringe aantal CDM projecten [redacted] leidt tot veel verzet van [redacted] tegen een grondige herziening van het CDM. Zowel in Lima als tijdens de februari sessie van de ADP (Genève) eerder dit jaar is weinig tijd ingeruimd voor het bespreken van marktmechanismen. In de concepttekst bij het '*Lima Call for Climate Action*' (uitkomst COP 20) is een paragraaf opgenomen over marktmechanismen die nauw aansluit bij het EU/NL standpunt. Deze tekst is ook opgenomen in de onderhandelingstekst ('Geneva Text') die als basis dient voor de verdere onderhandelingen over een nieuw klimaatakkoord richting Parijs.

Daarnaast is het goed in het achterhoofd te houden dat Nederland ook actief is op het gebied van klimaatmitigatie via het introduceren van hernieuwbare energie in ontwikkelingslanden. Het gaat daarbij zowel om het creëren van toegang tot hernieuwbare energie (en clean cookstoves) als het bewerkstelligen van een "enabling environment". Ook via duurzaam bosbeheer wordt in het kader van ontwikkelingssamenwerking aan klimaatmitigatie gedaan.

6.2. Reducing emissions from deforestation and forest degradation (REDD+)

Relevante agenda:

SBSTA

Item 4: Methodological guidance for activities relating to reducing emissions from deforestation and forest degradation and the role of conservation, sustainable management of forests and enhancement of forest carbon stocks in developing countries

Algemene lijn

Nederland steunt de EU inzet die is gericht op implementatie van op resultaat gebaseerde REDD+acties om tropische ontbossing in 2020 bruto met de helft (50%) te verminderen ten opzicht van de periode 2005-2010.

Nederland vindt het daarbij, in lijn met het EU standpunt, belangrijk dat REDD+ acties en prikkels de afgesproken REDD+ 'safeguards' respecteren en bijdragen aan behoud van biodiversiteit, ecosysteemdiensten en op sociale aspecten, zodat ook bijgedragen wordt aan adaptie en duurzame ontwikkeling.

Specifieke punten

Safeguard Information System (SIS)

Nederland steunt de EU lijn met betrekking tot SIS. Namelijk dat het van belang is om overeenstemming te bereiken over de informatie waarin SIS moet voorzien. Daarbij moet een goede balans worden gevonden tussen transparantie, vertrouwen en geloofwaardigheid van het systeem enerzijds en een niet te zware rapportage last anderzijds.

Methodologische toelichting voor 'non-marketbased approaches

Nederland is het eens met de EU lijn REDD+ (op basis van reeds genomen UNFCCC besluiten) ruimte biedt aan zowel markt- (market based) als niet-markt mechanismen (non-market based approaches) inclusief JMA, afhankelijk van nationale omstandigheden; en dat deze mechanismen ook al succesvol worden en zullen blijven worden ingezet als instrumenten binnen REDD+. Nederland vindt het in lijn met de EU-positie ongewenst dat JMA, naast REDD+, een apart agendapunt wordt op de SBSTA agenda.

Methodologische zaken met betrekking tot 'non-carbon issues'

Nederland is het eens met het EU-standpunt om overeenstemming te bereiken over 'non-carbon benefits' volgens de eerdere EU lijn hierover van maart 2014.

Achtergrond

Op het gebied van het terugdringen van ontbossing en bosdegradatie in ontwikkelingslanden (REDD+) is tijdens de klimaatconferentie in Warschau een doorbraak bereikt. Het pakket aan besluiten dat is aangenomen maakt de weg vrij voor de volledige implementatie van REDD+. Samen met eerdere besluiten vormt het pakket een raamwerk dat de transparantie van REDD+ resultaten vergroot. Het zorgt ook voor een effectieve en gecoördineerde financiering van die resultaten. Internationale financiële instellingen (zoals het Groene Klimaatfonds, de GEF, de Wereldbank en UN REDD), de private sector en landen kunnen het overeengekomen raamwerk gebruiken als basis voor de financiering van de resultaten van REDD+.

In het pakket zijn onder andere regels afgesproken over:

- hoe ontwikkelingslanden moeten rapporteren over welke resultaten ze hebben geboekt met het terugdringen van ontbossing en bosdegradatie;
- hoe de resultaten onafhankelijk worden geverifieerd;
- voorwaarden waaraan landen moeten voldoen om financiering voor resultaten te kunnen ontvangen, inclusief rapportages over hoe landen met de sociale en milieuwaarborgen zijn omgegaan;
- een centrale informatievoorziening voor de betalingen voor geverifieerde resultaten.

Onderwerpen die nog ter discussie staan binnen REDD+ na Warschau hebben betrekking op:

- Het waarborgsysteem (*SIS- Safeguards Information System*) voor REDD+ en dan met name welke informatie zinvol is en zou kunnen worden geleverd door ontwikkelende landen en of nadere toelichting op en verbetering van het SIS nodig is.
- Methodologische toelichting op 'non-market based' aanpakken zoals JMA (een voorstel van Bolivia op gebied van *Joint Mitigation and Adaptation*). Daarbij is relevant dat een deel van de aanpakken buiten dit agendapunt (zouden) vallen omdat ze als door bepaalde landen alternatief voor REDD+ gezien worden; echter er is ruimte binnen REDD+ om veel van deze 'non-market based' aanpakken te accommoderen. Alertheid is nodig omdat onderdelen van de discussie die hier geagendeerd wordt interfereren met elders bijv. in UN verband gevoerde discussies.
- Methodologische aspecten met betrekking tot 'non-carbon benefits'(NCBs).

6.3. Landbouw

Relevante agenda:

SBSTA

Item 5: Issues relating to agriculture

Algemene lijn

De sectoren landbouw, bosbouw en ruimtelijke ordening (die onder meer gaat over wijzigingen van grondgebruik) streven verschillende doelstellingen na, zoals het produceren van levensmiddelen, diervoeders, grondstoffen en energie, het verbeteren van de milieukwaliteit en het bijdragen aan maatregelen voor de mitigatie van en de aanpassing aan de klimaatverandering. Deze drie sectoren samen zorgen voor zowel een verhoging als een verlaging van de broeikasgassen in de atmosfeer. Een voorbeeld: veehouderij en meststofgebruik brengen emissies met zich mee, terwijl graslandbeheer en agrobosbouwmaatregelen CO₂ uit de atmosfeer kunnen halen.

Andere landbouwemissies dan CO₂ vallen onder de beschikking inzake de verdeling van de inspanningen, terwijl uitstoot van CO₂ en verwijdering van CO₂-uitstoot als gevolg van grondgebruik en bosbouw buiten het interne reductiestreefcijfer van de EU vallen, maar wel worden verrekend in internationale verbintenissen. Om te garanderen dat alle sectoren op een kostenefficiënte manier bijdragen tot de mitigatieinspanningen, moeten landbouw, ruimtelijke ordening (grondgebruik en de verandering daarvan) en bosbouw in aanmerking worden genomen in het voor 2030 geldende streefcijfer voor broeikasgasreductie. Er zullen nadere analyses worden verricht om het mitigatiepotentieel te beoordelen en na te gaan welke de geschiktste beleidsaanpak is. Mogelijkheden zijn hetzij een toekomstig besluit inzake de verdeling van de inspanningen dat betrekking heeft op niet onder het ETS vallende broeikasgasemissies, hetzij een duidelijk afzonderlijke pijler, hetzij een combinatie van beide. Eventuele begeleidende beleidsmaatregelen moeten voortbouwen op de ervaring die in het kader van het gemeenschappelijk landbouwbeleid is opgedaan met de "vergroening" en moeten in overeenstemming zijn met andere beleidsgebieden van de EU. (dit is conform besluit Europese Raad oktober 2014 / INDC)

Specifieke punten

Nederland kan instemmen met de EU positie voor landbouw in Bonn, met één specifiek aandachtspunt: Erkenning van belang van het voeden van de wereldbevolking.

Daarmee zal er in het klimaatdossier voor landbouw gezocht moeten worden naar een optimalisatie tussen het produceren van (voldoende) voedsel voor de wereldbevolking alsmede mitigatie en adaptatie in de landbouw.

7. Adaptatie

Relevante agenda:

SBI

Item 7: National adaptation plans

SBSTA

Item 3: Nairobi work programme on impacts, vulnerability and adaptation to climate change

De algemene Nederlandse lijn wat betreft de SB onderwerpen sluit aan bij de inzet in het ADP. De huidige adaptatiearchitectuur moet immers toegerust zijn om goed te functioneren onder het nieuwe akkoord. Delen van deze adaptatiearchitectuur zijn in Lima besproken en worden pas in Parijs weer behandeld – met name het Executive Committee voor Loss & Damage en het Adaptatie Comité.

Wel wordt in Bonn gesproken over het Nairobi werkprogramma (NWP) en de nationale adaptatieplannen (NAPs). Nederland sluit aan bij de EU inzet op deze punten. Door middel van het werk in de Subsidiary Bodies moet worden bijgedragen aan een toekomstgericht adaptatiebeleid, waarop het nieuwe klimaatakkoord kan voortbouwen. Nederland benadrukt hierbij specifiek dat zowel het NWP als het NAP proces aan moeten sluiten bij het adaptatieparadigma dat we in het nieuwe akkoord willen zien: het op lange termijn versterken van de weerbaarheid (resilience) van economie, infrastructuur, ecosysteem en samenleving. Hierbij is meer aandacht nodig voor de rol van de private sector, risicobenadering, het uitvoeren van adaptatieacties in samenhang met andere beleidsterreinen, en het klimaatbestendig maken van investeringen. Ook benadrukt Nederland in het NWP specifiek de benodigde acties op de voor ons relevante beleidsterreinen water en voedselzekerheid.

8. UNFCCC Budget

Relevante agenda:

SBI

Item 15a: Budget performance for the biennium 2014-2015

Item 15b: Programme budget for the biennium 2016-2017

Item 15b. Addendum: Trust Fund for the International Transaction Log (In samenhang met item 5e: Report of the administrator of the International Transaction Log under the Kyoto Protocol)

In het budget voorstel van het UNFCCC secretariaat wordt voorgesteld om het budget voor de periode 2016-2017 te verhogen met: [REDACTED]

[REDACTED] De verhoging van de kosten wordt vooral veroorzaakt door modernisering van de ICT, versterken van ICT governance en veiligheid, bemensing staf voor MRV, *Adaptation forecasting support*, AC, WIM, en communicatie. Het Secretariaat onderstreept het groeiende belang van adaptatie en houdt verder een ratio van 75% t.b.v. Conventie en 25% t.b.v. KP aan. Anders dan in vorige periode heeft het Secretariaat niet ingezet op een 3% efficiency gain.

Nederland is gebaat bij sterke internationale instituties, waaronder een effectieve en daadkrachtige UNFCCC. Om draagvlak en legitimiteit te behouden is het in het belang van de UNFCCC om mee te gaan met de tijd. Mede gelet op de aanhoudende economische en financiële crisis en gezien de algemene trend van bezuinigingen in de begrotingen, is het wenselijk dat ook de UNFCCC meegaat met deze trend. Verhogingen van het budget voor de periode 2016-2017 zijn dan ook bezwaarlijk en moeten zeer goed kunnen worden beargumenteerd. Te meer nu er vanuit het Secretariaat op dit moment niet/nauwelijks wordt aangegeven wat mogelijke gevolgen zijn voor het budget van het klimaatakkoord dat in december in Parijs moet worden bereikt, dit geldt zowel noch voor kansen voor rationalisering (bezuinigingen/herschikking), noch voor additionele kosten.

De benadering die in EU-verband wordt gevolgd verdient dan ook alle steun. Tijdens de Bonn bijeenkomst zal binnen de EU zoveel als mogelijk gezamenlijk worden opgetrokken richting het UNFCCC secretariaat en zal in eerste instantie voorop staan verdere verheldering van het Secretariaat te verkrijgen omtrent het voorstel en zoveel als mogelijk in te zetten op versoering van het budget. Verder wordt vanuit de EU ook nauw samengewerkt met andere landen, met name de Umbrella landen om de efficiëntie van het secretariaat m.b.t. het budget te optimaliseren.

NL volgt de EU-lijn m.b.t. het budget voor de periode 2016-2017 van het *Trust Fund for the International Transaction Log ('Register')*. Dit houdt voor NL in dat het budget verder omlaag kan (in het voorstel dat op tafel ligt is het budget 2% lager dan de vorige periode). Ook de toelichting bij het ingediende budgetvoorstel moet beter. Instemmen met het voorstel van de

Administrator van het fonds is een terugvaloptie indien de ingediende toelichting toereikend is en verdere verlaging van het budget het functioneren van het Register negatief zou beïnvloeden.

9. Meten, rapportage, verificatie

Relevante agenda:

SBI

Item 3: Reporting from and review of Parties included in Annex I to the Convention

Item 4: Reporting from Parties not included in Annex I to the Convention

SBSTA

Item 8: Methodological issues under the Convention

Item 9: Methodological issues under the Kyoto Protocol

Algemene lijn

Bij de uitwerking van de diverse MRV punten op de SBI en SBSTA-agenda geeft Nederland extra aandacht aan de praktische punten en bevordert het voorsorteren op de gewenste situatie na 2020.

Specifieke punten SBI 42

3(a) Status van indienen en beoordelen van de Nationale Communicaties 6 (NC6) en Tweejaarlijkse Rapport 1 (BRI) van Annex I landen; 3 (b) samenvatting van de informatie in de NC6 en BR1

De rapportage van de secretariaat kan ter kennis worden genomen.

3(c) Herziening van de "Guidelines for the preparation of national communications by Parties included in Annex I to the Convention, Part II: UNFCCC reporting guidelines on national communications"

De eerstvolgende Nationale Communicaties zullen 1 januari 2018 ingediend worden. Er is dus geen noodzaak dit proces eerder dan de COP 2016 (dus na Parijs 2015) af te ronden. De onderhandelingen kunnen zich daarom beperken tot een tijdpad en punten voor stroomlijning van rapportage-elementen in zowel de NC als de BR.

3(d) Uitkomst van de eerste ronde van het Internationale beoordeling en review proces (ICA)

De discussie dient beperkt te worden tot procedurele elementen. De inhoudelijke aspecten kunnen pas besproken worden op de volgende SBI bijeenkomst, waarbij ook de resultaten van de tweede ronde van ICA die in Bonn plaats vinden kunnen worden betrokken

4(a) Informatie in de Nationale Communicaties van Niet-Annex I landen (NAI)

De hernieuwde pogingen van de SBI voorzitter om dit punt te behandelen (en niet langer 'in abeyance' te houden) kunnen ondersteund worden, zeker omdat de informatie in de recente NCs van betere kwaliteit is en de relevante NAI landen hiervoor waardering verdienen.

4(b) Financiële en technische ondersteuning

De rapportage van de secretariaat kan ter kennis worden genomen. Als er discussie over toekomstige rapportages over deze ondersteuning wordt dit afgestemd met (de voortgang bij) SBSTA agendapunt 8(a) dat handelt over verbeteringen in de rapportagemethoden voor financiële informatie.

Specifieke punten SBSTA 42

8a Methoden voor het rapporteren van de financiële informatie van Annex 1 Partijen

Via een in-sessie workshop worden voorbereidingen getroffen om de volgende vergadering beslissingen te nemen over verbetering van de methoden voor het rapporteren van de financiële informatie door Annex I landen, zodat de onderhandelingen zich zullen beperken tot een proces gericht besluit. U kent kennisnemen van de documentatie voor de workshop en meer inzicht verwerven in de mogelijkheden die gepresenteerd zullen worden m.b.t. rapportage van financiële bijdragen van niet-overheidsorganisaties en de rapportages die voor Nederland op dit terrein praktisch mogelijk zijn.

8(b) Common metrics to calculate the carbon dioxide equivalence of greenhouse gases

Op basis van de AR5 kan er beperkt gesproken worden over de wijze waarop de verschillende broeikassen worden omgerekend in CO2 equivalenten. Omdat er geen grote voordelen bestaan voor andere methoden, is er geen aanleiding om af te stappen van de huidige methode (GWP). Eventuele voorstellen voor aanvullend werk op dit gebied worden daarom niet ondersteund.

9(a) Gevolgen van Besluiten 2/CMP.7 to 4/CMP.7 and 1/CMP.8 op eerdere Beslissingen over methodologische aspecten onder het Kyoto Protocol, inclusief die gerelateerd aan Artikel 5, 7 and 8 van het Kyoto Protocol

De onderhandelingen dienen beperkt te blijven aangezien alle punten technisch in Lima zijn afgehandeld. Mogelijkheden voor afronding van dit agendapunt kunnen verkend worden als er aanleiding is om te veronderstellen dat dit de finale besluitvorming in Parijs als onderdeel van de politieke besluitvorming over alle KP elementen zal vergemakkelijken.

9(b) Voorschriften m.b.t. Accounting, reportage en beoordeling voor Annex I landen, zonder een emissiereductiedoelstelling in de tweede commitment periode

Deze landen zullen aan alle rapportage verplichtingen conform de afspraken onder het Kyotoprotocol moeten voldoen en deze rapportages zullen op de normale wijze worden beoordeeld. Omdat er geen reductieverplichting door deze landen is opgenomen, kan gestimuleerd worden dat deze landen zoveel mogelijk en bij voorkeur wel alle informatie m.b.t. accounting rapporteren in de NIR en CRF. De vrijwillig gerapporteerde informatie kan worden beoordeeld conform de regels die

gelden. Dit is ook nu al de praktijk bij de review van vrijwillig gerapporteerde informatie in de Twee jaarlijkse Rapportages.

9(c) Uitleg van de "text in section G (Article 3, paragraph 7 ter) of the Doha Amendment to the Kyoto Protocol, in particular the information to be used to determine the "average annual emissions for the first three years of the preceding commitment period"

Dit punt heeft betrekking heeft op de gezamenlijke EU verplichting waarbij Nederland ook voorstander is dat de emissies voor die drie jaar bepaald worden op basis van de eerste rapportage onder KP2 (in 2015).

10. Multilateral assessment

Relevante agenda:

SBI

Item 2c: Multilateral assessment working Group session under the international assessment and review process

Item 3d: Outcome of the first round of the International assessment and review process (2014-2015)

Algemene lijn

De positieve sfeer die in Lima is gecreëerd wordt ook voor Bonn nagestreefd bij de multilaterale beoordeling. Inhoudelijke conclusies dienen aangehouden te worden tot de volgende SBI.

Specifieke punten

2(c) Tweede ronde van de multilaterale beoordeling onder het ICA proces

De presentaties van de landen die in deze ronde van de multilaterale beoordeling worden gegeven, waaronder diverse EU lidstaten, kunt u aanhoren. Afhankelijk van de te maken afspraken in EU verband kunnen ook aan landen vragen gesteld worden waarbij de insteek is de positieve en constructieve sfeer, zoals die tijdens de eerste ronde in Lima is tentoongesteld te bevorderen.

3(d) Uitkomst van de eerste ronde van het Internationale beoordeling en review proces (ICA)

De discussie dient beperkt te worden tot procedurele elementen. De inhoudelijke aspecten kunnen pas besproken worden op de volgende SBI bijeenkomst, waarbij ook de resultaten van de tweede ronde van ICA die in Bonn plaats vinden (agenda item 2c) kunnen worden betrokken.

11. Gendergelijkheid en gendersensitief klimaatbeleid

Relevante agenda:

SBI

Item 13: Gender and climate change

Algemene lijn

Nederland blijft zich inzetten voor de verdere concrete uitwerking van de besluiten van de COP met betrekking tot een gender sensitieve aanpak in UNFCCC kader en gendergelijkheid. Dit is goed verwoord in de SBI- input van het EU Gender expertteam waarin Nederland een coördinerende rol speelt. Klimaatverandering en klimaatbeleid beïnvloeden mannen en vrouwen in veel landen op een andere manier, vanwege de verschillende posities die ze innemen in de samenleving. Effectief klimaatbeleid houdt daar rekening mee. Dit betekent dat de Nederlandse inzet met betrekking tot klimaat in al haar facetten plaatsvindt vanuit het belang van een *gender responsive attitude*.

Specifieke punten

- In Bonn zal Nederland zich inzetten voor concrete conclusies en afspraken van de eerste workshop die in het kader van het *Lima work programme on gender* wordt georganiseerd.
- De Nederlandse delegatie zal actief deelnemen aan de workshop.
- Nederland zal vanuit de coördinerende rol in het EU genderteam de resultaten van de workshop inbrengen in verdere EU-standpuntbepaling.

Achtergrond

- De basis voor een serieuze gender focus binnen de internationale klimaatonderhandelingen werd gelegd op COP18 (Doha, 2012) met *Gender decision (Promoting gender balance and improving the participation of women in UNFCCC negotiations and in the representation of Parties in bodies established pursuant to the Convention or the Kyoto Protocol, FCCC/CP/2012/8/Add.3)*.
- Op COP 20 (Lima, 2014) werd het *Lima Work Program on Gender (FCCC/CP/2014/10/Add.3)* aangenomen. Kern is een tweejarig werkprogramma gericht op het bevorderen van gender balans binnen UNFCCC- organen en delegaties en het realiseren van *gender responsive* klimaatbeleid. Een van onderdelen van het werkprogramma is het organiseren van In-session workshops voor delegaties over het belang van gender voor specifieke onderwerpen binnen het klimaatbeleid door het UNFCCC secretariaat. Op 8 en 9 juni vindt in Bonn de eerste workshop, *Gender-responsive climate policy with a focus on mitigation action and technology development and transfer*, plaats).

In de EU submittie over de Workshop wordt aandacht gevraagd voor het meenemen van gender aspecten in de *TNA's Technology Needs Assessments*) van overheden en de rol die vrouwen kunnen spelen bij het bevorderen van hernieuwbare energie, energiebesparing en duurzame ontwikkeling van bossen en landbouw.

